

Перспективним напрямом у контексті дослідження видається аналіз інституційного досвіду надання послуг із соціального туризму на нашому регіоні, і по Україні в цілому.

Список використаних джерел

1. Александрова С.А., Сова А.Р. Соціальний туризм як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку»*. Одеса: ОДАБА, 2017. 1086 С. Ч.1. С.4–6.
2. Задорожна К.І. Соціальний туризм в системі туристичної галузі: концептуалізація та інтеграція. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2016. Вип. II(62). С.17–27.* [Електронний ресурс]. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/zadorozhna.htm
3. Колотуха О.В. Соціальний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Культура народів Причорномор'я. 2009. №176. С.125–127.* [Електронний ресурс]. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kolotuha2.htm
4. Перспективи розвитку соціального туризму в Україні - Refferat-ok.com.ua. [Електронний ресурс]. URL: <http://referat-ok.com.ua/work/perspektivi-rozvitku-socialnogo-tu/>
5. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 №324/95. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr#Text>
6. Шахова М.Ю. Поняття і види спортивного туризму. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України»*. Одеса : ОНЕУ, 2019. С.368–371.

Галина Лещук

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

Наталія Чабан

магістрантка спеціальності «Соціальна робота»,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

**ПРОФІЛАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ЕКСКЛЮЗІЇ ДІТЕЙ З
ІНВАЛІДНІСТЮ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

У статті розкрито поняття соціальної ексклюзії та обґрунтовано актуальність її профілактики. Розкрито особливості профілактики соціальної ексклюзії дітей з інвалідністю в умовах навчального закладу.

Ключові слова: ексклюзія, соціальна ексклюзія, діти з інвалідністю, профілактика, навчальний заклад.

Актуальність теми дослідження обумовлюється збільшенням кількості дітей з інвалідністю у світі загалом та в Україні, зокрема. Так, на сьогодні в Україні близько 2,7 млн. людей мають інвалідність, з них 163,9 тис. – діти [1]. Попри це у світовій та вітчизняній практиці досі спостерігаються негативні явища соціального виключення, що суперечать положенням конвенцій про права осіб з інвалідністю та декларативним засадам міжнародних документів про забезпечення прав людини на якісну освіту та включення їх у суспільство. В Україні дітям з інвалідністю, через відсутність спеціального обладнаного транспорту, велику кількість фізичних бар'єрів, в'їздів у будівлі, ліфтів та місць громадського користування, часто відмовлено у доступі до громадського простору та активності [2]. Також чимала частина суспільства не готова прийняти людей з інвалідністю, а такі люди почасти самі не готові до інтеграції в соціум.

Мета статті: розкрити поняття соціальної ексклюзії та напрями роботи з її профілактики у навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. *Соціальна ексклюзія* – це обмеження доступу індивідів до життєво важливих соціальних інститутів з метою здобуття освіти, працевлаштування тощо. Це поняття з'явилося в процесі еволюції уявлень, здатних описувати процеси, які призводять до кризи чи розриву соціальних зв'язків індивідів з суспільством. До громадського та наукового обігу поняття соціальної ексклюзії було включене французькими політиками і суспільствознавцями, але упродовж 80-90-х рр. ХХ ст. поширилося у більшості європейських країн [3]. При цьому поняття «соціальна ексклюзія» має безліч варіантів трактування свого значення: соціальне вилучення, соціальна ізоляція, соціальне відмежування. Злагоженості щодо визначення поняття «соціальної ексклюзії» наукові дослідники не дійшли, а в галузевих словниках, у тому числі англійських, термін з'явився недавно [6].

Діти з інвалідністю в Україні зазнають соціальної нерівності та несправедливості, не всі мають рівний доступ до можливостей і послуг, які дозволяють їм вести гідне, щасливе життя та самореалізовуватись [5, с.23].

На думку У. Бека, відсутність освіти значно зменшує життєві можливості людини та є одним із чинників соціальної маргіналізації, адже робить неможливим людини знайти високооплачувану роботи, яка забезпечить високий дохід та кращий рівень життя [1]. Саме тому до наслідків соціальної ексклюзії відносимо безробіття, низьку заробітну платню, незадовільне місце проживання, незабезпечену старість та інше. Сьогодні в Україні профілактика соціальної ексклюзії знаходиться на

низькому рівні, тому потрібно активно будувати інклюзивне суспільство, щоб діти з інвалідністю були його рівноправними членами.

Проблема соціальної ексклюзії в умовах навчального закладу призводить до ряду педагогічних (шкільна дезадаптація, неуспішність), психологічних (психічні розлади, заниження самооцінки) наслідків для дитини з інвалідністю.

Профілактика соціальної ексклюзії дітей з інвалідністю у навчальному закладі передбачає роботу в таких *напрямах*:

- просвітницька робота соціального педагога в школі: лекції, бесіди, конкурси, години відкритих думок для запобігання соціальної ексклюзії дітей з інвалідністю;

- створення сприятливої атмосфери для запобігання цього явища;

- кожна спроба витіснення дітей з інвалідністю зі шкільною середовища не повинна залишатись без увагу працівників соціальної сфери та педагогів;

- регулярне вивчення соціально-психологічної атмосфери в учнівському колективі.

Загалом соціальна ексклюзія визначається двома підходами до її розуміння на макро та мікрорівнях. Перший підхід проявляється у відсутності доступу виключених осіб до інтеграції, наслідком чого і стає соціальна ексклюзія. Основою такого підходу є дискримінація людей за тими чи іншими ознаками. Другий підхід розкриває соціальну ексклюзію на мікрорівні та простежує стан її носіїв, який зосереджується на специфіці прояву життєвої ситуації членів виключеної групи щодо інших членів суспільства. У цьому контексті дітей з інвалідністю, які зазнають соціальної ексклюзії, можна розглядати як об'єкт дискримінації.

Висновок. Запобігти та зробити безпечним шкільне середовище можна тільки тоді, коли буде комфортна міжособистісна взаємодія, безпечні умови навчання, а також дотримання прав і норм психологічної, соціальної та фізичної безпеки кожного учасника освітнього процесу. Слід зауважити, що робота над створенням безпечного освітнього простору є безперервним процесом профілактики або реагування на будь-які виклики життя.

Список використаних джерел

1. Особам з інвалідністю. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>.

2. Таланчук П. М., Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі: навчально-методичний посібник / П. М. Таланчук, К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна. К.: Соцінформ, 2004. 289 с.

3. Хмелько В. Соціальна ексклюзія в Україні на початковій стадії реставрації. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/articles/social%20exclusion_Oksamytna_Khmelko.pdf

4. Андрейко І. С. Соціальна ексклюзія як об'єкт соціально-політичних досліджень. *Політикус*. Рівне, 2020. Вип. 5. С. 23-28.

5. Рєвнівцева О.В. Соціальне виключення: проблеми визначення та дослідження. *Людський розвиток*. 2008. С. 98-105

6. Beall, J., & Piron, L. H. (2005). DFID social exclusion review. London: Overseas Development Institute, 2005. PP. 32-37.

Галина Олійник

доцент кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Ольга Главацька

доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті розкрито зміст та сутність соціальної адаптація» та «соціально-педагогічна адаптація». Проаналізовано особливості соціальної адаптації дітей з особливими потребами. Обґрунтовано мету соціальної адаптації, яка є основою системи виховання дітей з особливими потребами. Виокремлено функції соціально-педагогічної адаптації дітей з особливими потребами, а саме: психологічна, комунікативна, культурологічна, виховна, розвивальна, регулятивна

Ключові слова: діти з особливими потребами, соціальна адаптація, соціально-педагогічна адаптація.

Постановка проблеми. В Україні відбуваються широкомасштабні процеси соціально-економічних і політичних змін, коли максимально загострюються суспільні суперечності, чи не в найважчому становищі опинилися люди з особливими потребами. Заклади соціальної допомоги людям, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок наявності вад фізичного або психічного розвитку – це складний багатогранний процес, що свідчить про необхідність зміни ставлення суспільства до людей з особливими потребами в Україні.

Особливу категорію людей з особливими потребами становлять діти. До цієї категорії відносяться діти, які мають обмеження життєдіяльності, що призводить до соціальної дезадаптації внаслідок порушення росту і розвитку дитини, здатності до пересування, самообслуговування, орієнтації, контролю за поведінкою, навчання та трудової діяльності [1, с. 4]. Створення оптимальних умов для життєдіяльності, відновлення